

ETIKA U SPORTU U FUNKCIJI KVALITETA RADA I ŽIVOTNE SREDINE

ETHICS IN SPORT IN THE FUNCTION OF QUALITY WORKING AND LIVING ENVIRONMENT

Veljko Đukić¹

Panevropski APEIRON Univerzitet Banja Luka²

Sažetak: Postoji čvrsta veza između etike u sportu i kvaliteta radne i životne sredine. Cilj rada je da se prikaže istraživani model za učešće zajednice kao aktuelne i stalno rastuće snage za pokretanje inicijative, kreiranje, realizaciju i nadzor nad svim oblastima života kao i sporta.

Model se uglavnom našao u tri oblasti:

- Nadogradnja svijesti da se prihvati etički sistem vrijednosti kroz univerzalne suštinske potrebe ljudi.
- Nadogradnja znanja o funkcionisanju ljudske inteligencije i njenoj povezanosti sa etičkim prioritetima.
- Nadogradnja čovjekovih moći i sposobnosti da procjeni, kontroliše i očuva svoje okruženje preko etičkog kodeksa što podrazumjeva i njegovu realnu primjenu.

Ključne riječi: etika, sport, životna sredina.

Summary: There is connection between ethics in the sport and quality of working and living environment exists. The goal of the work is to represent the explored model for taking part of community as actual and continually increasing power for starting initiative, creating, realisation and observing all life spheres as sport. Model has been formed mostly at three spheres:

-Improvement of sense in order to accept ethics system of worth through universal essential needs of people.

-Improvement of knowledge about functioning of human intelligence and its connection with ethics priorities.

-Improvement of human possibilities and abilities to appraiser control and save his environment by ethics codex which understands his real application as well.

Key words: ethics, sport, living environment

UVOD

Prema shvatanju nekih ljudi, proučavanje etike u sportu je uzaludan posao, jer moralne vrijednosti i moralni sudovi su stvar mnjenja ili ličnih osjećanja. Oni vjeruju da sporna etička pitanja zbog toga ne mogu imati objektivne i racionalne odgovore. Ovaj skepticizam u pogledu etike u sportu, koji ćemo zvati etičkim relativizmom, često se izražava kroz slijedeće slijedeće retoričko pitanje: ko treba da kaže šta je ispravno ili neispravno u sportu? *Etički relativizam* se određuje kao shvatanje da nije moguće donijeti objektivne moralne sudove. Relativista smatra da etički standardi u sportu zavise od ličnih osjećanja, kulture, religije i dr., tj. da su *relativni naspram njih*. Relativista bi tvrdio kako se etika tiče samo i isključivo onog što je običajno. Prema tome, relativisti poriču postojanje objektivnih normi pomoću kojih možemo ocjenjivati moralno ponašanje i moralne sudove. Jedan primjer relativiste predstavlja osoba koja smatra da su sva moralna vjerovanja samo stvar običaja. „Sve je to stvar ličnog mišljenja“, tako da gubimo vrijeme pokušavajući da pronađemo „ispravne“ ili „istinite“ odgovore na sporna „sportska“ pitanja [1].

Relativizam možda predstavlja najozbiljniji izazov za trenere. To nije tako zato što nam nedostaju filozofska pobijanja ovog shvatanja. Zapravo, relativizam ugrožava najvažniji cilj naših trenera: da u našim sportistima razvijemo vještine brižljivog i obavještenog razmišljanja. Relativistički izazov se suviše često pojavljuje na onoj kritičnoj tački nekog spornog moralnog pitanja koja najhitnije zahtjeva kritičko rasuđivanje. Nažalost, mnogi ljudi se okreću relativističkoj perspektivi više kao posljedici frustracije i intelektualne lijenosti nego zahvaljujući brižljivom filozofskom rasuđivanju.

Čim neko sporno pitanje, npr. vezano za sport, zahtjeva brižljivu i razložnu analizu, relativisti sležu ramenima i obustavljaju raspravu, pitajući se: „Ko to treba da kaže šta je ispravno ili neispravno?“

Ne bi trebalo da zanemarimo *činjenicu* da se ljudi u sportu razilaze po etičkim pitanjima sa *filozofskom* tvrdnjom da je objektivna saglasnost nemoguća. Ljudi u različitim kulturama i sa različitim tradicijama imaju različita vjerovanja o mnogim stvarima, uključujući i etička pitanja, ali ne ograničavajući se na njih. Bilo bi pogrešno zaključiti da pravog odgovora nema zbog toga što dvije kulture imaju različita vjerovanja. Npr. neki ljudi mogu vjerovati da je Husein Bolt najbolji sportista na planeti zemlji. Ali nemamo nijedan razlog da zaključimo da zbog toga što se ljudi međusobno razilaze ne postoje objektivni standardi za procjenjivanje tih vjerovanja. Dakle, pogrešno je zaključiti da, zbog toga što se kulture razilaze po pitanjima vrijednosti, ispravnog odgovora nema.

Postoji čvrsta veza između etike u sportu i svakog rizika kvaliteta rada i životne sredine. Jedan od glavnih ciljeva u zdravstvenom vaspitanju je da se zajednica nauči da sačuva i unapredi životnu sredinu stvarajući povoljne etičke uslove za zdrav način života i rad u zajednici.

Osnovno je istražiti najpovoljniji model za učešće zajednice u sportu kao aktuelnu ali stalno rastuću snagu za pokretanje inicijative, kreiranje, realizaciju i nadzor nad svim oblastima života.

Najznačajniji dio istraživanja primjenljivog modela odnosi se na pitanje kako obezbjediti etičko usklađivanje interesa, motiva i izdvajanje prioriteta izbjegavanjem parcijalnih interesa, što je suštinsko u ovoj oblasti.

Definicija etike je neugrožavanje, neometanje i pomaganje suštinskih potreba, i kao takva je jedinstvena za sva inteligentna bića. Za razliku od etike moral je vještačka tvorevina i razlikuje se od grupacije do grupacije, često čak među grupacijama koje su na istoj teritoriji i u stalnom kontaktu. Moral bi mogao da bude etičan jedino kada bi predstavljao razradu metoda stimulisanja realizacije suštinskih potreba u konkretnim uslovima.

Donositi moralne sudove, davati savjete i nuditi procjene u vezi s onim šta treba ili bi trebalo da bude znači baviti se *normativnom etikom*. Ovaj prvi nivo apstrakcije jeste tip moralnog rasuđivanja koji većina ljudi povezuje sa etikom. Normativni sudovi propisuju ponašanje. „Trebalo bi spriječiti korišćenje stimulativni sredstava u sportu“. Normativni sudovi implicitno se ili eksplicitno pozivaju na neke norme ili standarde moralnog ponašanja. Mnoga sporna sportska pitanja povlače za sobom rasprave o normativnoj etici. Međutim, filozofija insistira na tome da ne ostajemo na nivou normativne etike. Rješavanje spornih pitanja zahtjeva od nas da još jednom iskoračimo iz specifičnih neslaganja ili da ih apstrahujemo kako bismo ispitali sukobljene vrijednosti i konkurentne činioce koji leže u osnovi tog sukoba. Pomjeranje ka tom apstraktnijem nivou mišljenja jeste pomjeranje od normativne ka filozofskoj etici[2].

ETIKA U SPORTU

Definicija sporta nije nimalo jednostavna. Ograničena, ali vrlo “zdravstvena” definicija sporta glasila bi ovako: to je aktivnost tijela koja značajno poboljšava fiziološke karakteristike pojedinca. Nadopunimo li fiziološke karakteristike psihosocijalnim, veliki segment ovog socijalnog aspekta sigurno bi pripadao etici[3].

Kada se spomenu i povežu termini etika i sport, tačnije etika u sportu ili etičnost današnjeg sporta, najčešće se razmišlja o negativnim (neetičnim) aspektima sporta. Svjedoci smo brojnih neetičnih elemenata vezanih uza sport, npr.: doping, mito i korupcija, “prodane” utakmice i prije nego što se odigraju, kupovina i prodaja vrhunskih igrača čiji su vrtoglavi iznosi transfera dostigli i po nekoliko miliona eura, dominantnost pojedinih sportova i istovremeno nedovoljno ulaganje u one manje atraktivne (čitajmo: manje profitabilne), vrijeđanje po različitim osnovama (nacionalnoj, spolnoj, vjerskoj...)

Navedena problematika postoji i pored definisanih tačaka etičkog kodeksa međunarodnog Olimpijskog odbora, u kojem se putem sedam grupa pravila – dostojanstvo, integritet, novčana sredstva, kandidature, odnos s državama, tajnost i provođenje, određuju moralne norme Olimpijskih igara kao krune sportskih zbivanja.

METODOLOŠKI PRISTUP

Teorijska razmatranja postavljene teme su usmjerena u tri oblasti:

- izučavanje suštinskih potreba ljudi,
- izučavanje etičkih prioriteta,
- izučavanje etičkih sredstava.

U radu su razmatrana pitanja u kom cilju je opravdano usmjeriti aktivnost u okvirima primjene etičkih sredstava, a isto tako i na koga se prioritetno odnosi primjena etičkih sredstava da bi cilj bilo moguće realizovati.

ANALIZA DOBIJENIH REZULTATA

Etičke potrebe su univerzalne prirode, dok većina ljudi rasipa svoj život na zadovoljenje nekih fiktivnih potreba koje im nameće društvo ili grupa kao moralnu kategoriju i time prikrivaju njihove stvarne potrebe, kojih najčešće nikada ni ne postaju svjesni. Za razliku od fiktivnih potreba koje su civilizacijski uslovljene i mijenjaju se u zavisnosti od stava društvene zajednice, suštinske potrebe (kakve su i potrebe za sportskim aktivnostima) su trajne, nepromjenjive i jedinstvene za sva intelektualna bića.

Suštinske (sportske) potrebe bi se mogle kategorisati na sljedeći način kao:

- uslovi za postojanje,
- uslovi za opstanak omladine,
- uslovi za život,
- uslovi za život sopstvene djece,
- lični integritet,
- uslovi za razvoj i očuvanje ličnog integriteta sopstvene djece,
- ljubav.

Etički prioriteti u sportu moraju biti određeni konstitucijom svijesti, kako ne bi došlo do dileme u okviru primjene istog etičkog sredstva. Sistemska klasifikacija svijesti se vrši prema funkcijama intelegencije u najširem smislu, koja obezbeđuje individualnost, asocijativnost i optimalno funkcionisanje logičke, intuitivne, emotivne i evolutivne intelegencije.

Slojevi svijesti postoje u smislu njihove funkcionalnosti i orbitalnosti.

- A) Po funkcionalnoj podjeli slojevi svijesti se dijele na svjesno u prvom sloju i nesvjesno od drugog do sedamnaestog sloja.
- B) Po orbitalnoj podjeli slojevi svijesti se dijele na individualne, od prvog do šestog sloja; potencijalno zajedničke od sedmog do jedanaestog sloja i zajedničke od dvanaestog do sedamnaestog sloja svijesti.

A) Funkcionalna podjela

A1. Svjesni dio je eksponirani dio svijesti jednog života sportiste. To je prvi sloj svijesti koji obuhvata logičku inteligenciju, fond informacija potreban za optimalno funkcionisanje na tom nivou i emocionalni i nagonski generator. To je ono što doživljavamo kao svoju svijest.

A2. Ne eksponirani dijelovi savjesti jednog života sportiste kao i dijelovi svijesti na nivou ukupnog postojanja inteligentnog bića spadaju u nesvjesno koje obuhvata preostalih šesnaest slojeva svijesti.

B) Orbitalna podjela

B1. Individualni slojevi svijesti čine unikatnost bića zaštićenu kontrolnim mehanizmima kreativnih procesa sa aspekta samozaštite a nalaze se od prvog do šestog sloja.

B2. Potencijalno zajednički slojevi svijesti su slojevi svijesti koje je moguće, po potrebi, povezati sa adekvatnim tuđim slojevima svijesti, a nalaze se od sedmeog do jedanaestog sloja svijeti.

B3. Zajednički slojevi svijesti su slojevi svijesti preko kojih se povezujemo sa drugim oblicima postojanja i živim i inteligentnim bićima, a nalaze se od dvanaestog do sedamnaestog sloja svijesti.

U skladu sa navedenim karakteristikama svijesti određuju se i kategorije etičkih prioriteta (tabela 1):

1. Ja,
2. Voljena osoba,
3. Sopstvena djeca,
4. Svrsihodnost,
5. Inteligencija,
6. Život,
7. Postojanje.

Tabela 1. Izvorna etička tabela sa redoslijedom prioriteta

Ambijent	Svestrana procjena i prihvatanje i njegovanje, u slučaju poremećaja korigovanje sklada ambijentalnih interakcija						
Pravo na različitost							
Primjerenost kriterijuma							
Objektivna procjena							
Prihvatanje							
Razumjevanje							
Ljubav							
Poštovanje							
Povjerenje							
Usklađivanje							
Kontrola							
Prioriteti	Ja	Voljena osoba	Sopstvena djeca	Svrsihodnost	Inteligencija	Život	Postojanje

Etika, definisana kao neometanje, neugrožavanje i pomaganje realizacije suštinskih potreba u skladu sa navedenim kategorijama prioriteta, pri čemu je stepen neetičnosti određen kategorijama prioriteta.

ETIČKI KODEKS

Etički kodeks predstavlja sistem etičkih sredstava primjenjen radi ciljanog obezbeđenja suštinskih potreba prema redoslijedu prioriteta.

Analiza etičkog kodeksa se može vršiti u dva smjera: horizontalno i vertikalno. Horizontalna analiza je analiza etičkog sredstva kroz kategorije prioriteta, a vertikalna analiza je analiza etičkih sredstava unutar jedne kategorije prioriteta.

Među definisanim tačkama Etičkog kodeksa međunarodnog Olimpijskog odbora, je *dostojanstvo* pod kojim se podrazumjeva pet tačaka[4]:

- Očuvanje dostojanstva pojedinca.
- Nema diskriminacije učesnika na osnovu rase, spola, etničkog porijekla, vjere, filozofskog ili političkog mišljenja, bračnog statusa ili na drugim osnovama.
- Ne toleriše se praksa koja tvori bilo koji oblik fizičke ili mentalne povrede učesnika.
- Strogo je zabranjen doping na svim nivoima. Strogo će se poštovati odredbe protiv dopinga iz Kodeksa olimpijskog pokreta protiv dopinga.
- Zabranjuju se svi oblici zlostavljanja učesnika, bilo da se radi o fizičkom, psihičkom, profesionalnom ili seksualnom zlostavljanju.
- Olimpijske strane garantuju sportašima sigurnost, blagostanje i zdravstvenu zaštitu koja odgovara njihovoj fizičkoj i psihičkoj ravnoteži

Te se tačke mogu generalizirati i primijeniti na svakog sportaša, sportska društva, odnosno cjelokupno djelovanje u sportu.

ZAKLJUČAK

Model za učešće zajednice kao aktuelne i stalno rastuće snage za pokretanje inicijative, kreiranje, realizaciju i nadzor nad svim oblastima života pa i sporta, u funkciji kvaliteta rada i životne sredine se našao u tri oblasti nadogradnje:

1. Nadogradnja svijesti da se prihvati etički sistem vrijednosti kroz univerzalne suštinske potrebe ljudi
2. Nadogradnja znanja o funkcionisanju ljudske inteligencije i njenoj povezanosti sa etičkim prioritetima
3. Nadogradnja čovjekovih moći i sposobnosti da procjeni, kontroliše i očuva svoje okruženje preko etičkog kodeksa što podrazumjeva i njegovu realnu primjenu.

Etički kodeks je ovdje samo teoretski dat, dok je za njegovu realizaciju potrebno programiranje sistematizovanog puta vaspitanja sportista prema njegovom savladavanju.

LITERATURA:

1. Džosef R., Primjenjena etika, Službeni glasnik, Beograd, 2006.
2. Marić J., Etika kao filozofska disciplina. U: Medicinska etika. XIV dopunjeno i prerađeno izdanje. Beograd: Megraf 2005; str.23-8.
3. Ceraj S., Etika i sport. Sport je za osobu, a ne obrnuto. Olimp 2005; str.22-3.
4. Butcher R, Schneider A., Fair play As Respect for the Game. U: Morgan WJ. Ethics in Sport 1998; pp.131-6.